

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili IV (2014)

ARTYKUŁY

Anna Antczak

Konflikt zbrojny w ujęciu polemologii

„Wojna jest zwykłym stanem rodzaju ludzkiego, przelew krwi ludzkiej nigdy nie ustaje na świecie; jest słabszy na większym obszarze bądź obfitszy na mniej rozległym, tak, że jest nieomal wielkością stałą”¹ – ta myśl francuskiego filozofa Josepha de Maistre (1753–1821) jest trudna do przyjęcia przez współczesnego Europejczyka, przywiązanego do pokoju i spragnionego poczucia bezpieczeństwa. Niemniej jednak do rangi paradygmatu urosło twierdzenie, iż wojna jest nieodłącznym atrybutem ludzkiej kondycji. Bez głębszej analizy historycznej daje się przecież zauważyć, że wojny towarzyszą człowiekowi od początków jego istnienia i wpisują się w rozwój cywilizacji wraz ze wszystkimi im skutkami i kontekstem. Według francuskiego historyka Jeana-Jacquesa Babela, w ciągu 5559 lat cywilizacji od czasów sumeryjskich do wybuchu II wojny światowej stoczono 14 513 wojen². Wynikałoby z tego, że średnio co roku wybuchały trzy wojny o różnym zasięgu i charakterze. Nie trzeba jednak sięgać aż tak odległej perspektywy historycznej, by przekonać się, że wojna jest częstym regulatorem sporów: w latach 90. XX wieku miało miejsce 118 konfliktów zbrojnych na całym świecie. Uczestniczyło w nich ponad 80 państw, a zginęło około sześciu milionów ludzi. Na początku XXI wieku wybuchło 40 nowych konfliktów, w roku 2007 – 28, natomiast w 2008 roku – 30 w 24 państwach³. Te dane statystyczne robią wrażenie i bezlitośnie potwierdzają porażkę idei Kantowskiego „wiecznego pokoju”. Być może właśnie fakt, że wojna nie stała się reliktem przeszłości, jej istota nieustannie poddawana jest naukowej refleksji. Stąd też w połowie XX wieku rozwinęła się nowa dyscyplina – polemologia.

Choć termin *polemologia* funkcjonuje od ponad pół wieku, jednak nie należy do powszechnie znanych. Po raz pierwszy użyty został przez francuskiego socjologa

¹ J. de Maistre, *Wybór pism*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1968, s. 131.

² R. Borkowski (red.), *Konflikty współczesnego świata*, Kraków 2001, s. 38. Zasadność tych ustaleń kwestionuje A. Polak: *Historyczne wyznaczniki polemologii*, [w:] B. Szulc, *Metodologiczna tożsamość polemologii*, red. M. Huzarski, AON, Warszawa 2010, s. 24.

³ A. Polak, P. Paździorek, *Wojna, konflikt, kryzys*, AON, Warszawa 2011, s. 88.

i filozofa, dyrektora pierwszego na świecie Francuskiego Instytutu Polemologii (Institut Français de Polemologie – IFP) Gastona Bouthoula (1896–1980) w 1945 roku. Etymologicznie termin pochodzi od greckich wyrazów *polemos*, co oznacza wojnę, konflikt oraz *logos* – rozum, nauka. Na gruncie polemologii badania konfliktów zbrojnych i wojen prowadzone są w trzech płaszczyznach: teoretyczne badania konfliktów; badania dyskursywne wojny i pokoju; badania szczegółowe sytuacji konfliktowych. Polemologia więc:

- analizuje konflikty w przestrzeni historycznej oraz aktualne;
- określa ich istotę, naturę (poprzez komplementarny opis porządkujący), periodyczność, natężenie (intensywność), formę, typologię;
- bada źródła, przyczyny, motywy determinujące zaistnienie fenomenu wojny;
- prognozuje tego typu zdarzenia w perspektywie czasowej;
- formułuje wskazania, jak skutecznie eliminować wojnę (konflikt zbrojny) z życia społecznego.

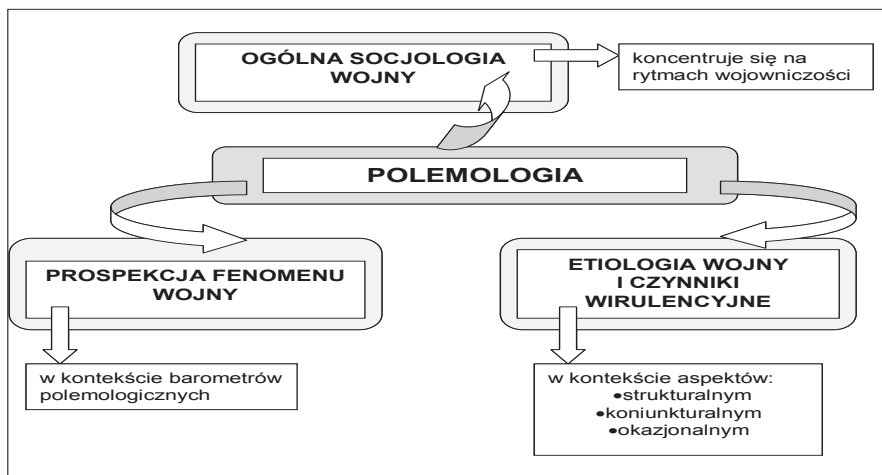
Nurt polemologiczny kładzie nacisk na konieczność poznania wojny w celu właściwego zrozumienia pokoju. Dyrektywa: *Si tu veux la paix connais la guerre* oznacza, że droga do pokoju wiedzie przez poznanie wojny. Obydwa zjawiska traktowane są jako nierozzerwalnie związane w życiu społecznym. O ile przedmiotem poznania naukowego pozostaje wojna, o tyle celem ma być pokój. Zdaniem G. Bouthoula, wojna zmienia ludzi, zmienia normy moralne, a szczególnie deprecjonuje cenę ludzkiego życia. Stanowi spektrum przyspieszonej destrukcji (konsumpcji) ludzi i dóbr:

Wojna niszczy, mutatis mutandis – zawsze tak samo. Niezależnie od jej kontekstu socjologicznego, etnicznego, technicznego, politycznego, ekonomicznego, ideologicznego, polega na „przyspieszonym niszczeniu” życia ludzkiego i dóbr materialnych [...]⁴.

Impulsem dla rozwoju polemologii było dążenie do zrozumienia kwestii przyczynowości wojen: dlaczego społeczeństwa na określonym etapie rozwoju społecznego, mając świadomość, że wojna jest procesem destrukcyjnym i pod każdym względem kosztownym, podejmują taką konfrontację, rezygnując tym samym z relacji pokojowych? Subdyscyplina ta koncentruje się na identyfikacji czynników rodzących wojowniczość w społeczeństwie, próbie ustanowienia barometrów polemologicznych, które byłyby wskaźnikami antycypowanych konfliktów zbrojnych. Wynikiem postępowania badawczego winno być wyłonienie związków i zależności przyczynowo-skutkowych wojny (konfliktu zbrojnego) z uwarunkowaniami pokojowej koegzystencji. Wypada podkreślić, że w zakres polemologii wchodzi także działania pragmatyczne w obszarze wychowania przeciwko wojnie oraz czynności w sferze edukacji propokojoyej.

⁴ A Gałganek, *Polemologia – badania nad wojną i pokojem*, „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 6, s. 102.

Badawcze zabiegi G. Bouthoula koncentrowały się wokół trzech osi: ogólnej socjologii wojny, etiologii wojny i czynników wirulencyjnych wojowniczości oraz prospekcji (barometry polemologiczne) (ryc. 1).

Ryc. 1. Struktura polemologii

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: T. Kęsoń, *Pojęcie konfliktu i wojny w literaturze. Podejście polemologiczne w badaniach konfliktów zbrojnych*, Warszawa 2008, s. 12, <http://www.osrodekbadania.waw.pl> [21.11.2010]

W ogólnej socjologii wojny G. Bouthoul zauważa, że wojna ma moc sprawczą dla zmian dziejowych, implikujących przejście do kolejnych okresów rozwojowych społeczeństw. Periodyczność wojen była przedmiotem szczególnego zainteresowania badacza, według niego wojna w większości przypadków stanowiła przypieczerowanie upadku znanych cywilizacji.

W kwestii opisu etiologii wojny polemologia przyjmuje polikauzalizm (wieloprzyczynowość). Koncepcja przyczynowości lokowana jest w trzech zakresach:

1. Przyczyny strukturalne – uzależnione od poziomu rozwoju technologicznego, ekonomicznego, intelektualnego, rolniczego, sytuacji demograficznej, uwarunkowań historycznych i geograficznych;
2. Przyczyny koniunkturalne – identyfikowane jako polityczne – alianse, koalicje, zachowania opinii publicznej pod wpływem propagandy, indoktrynacji i ideologii;
3. Przyczyny okazjonalne (bezpośrednie) – nieprzewidziane incydenty, nagłe wydarzenia, prowokacje, błędne oceny, interpretacja itp⁵.

Zdaniem Bouthoula, aby uchwycić istotę wojny, należy wyjść poza przyczyny okazjonalne, które są jedynie inicjującą iskrą zapalną, a także poza przyczyny

⁵ T. Kęsoń, *Pojęcie konfliktu i wojny w literaturze. Podejście polemologiczne w badaniach konfliktów zbrojnych*, Warszawa 2008, s. 12, <http://www.osrodekbadania.waw.pl> [21.11.2010].

koniunkturalne, „stanowiące tylko otoczkę dla krytycznej masy wybuchu”⁶. *Sine qua non* zabiegów badawczych stanowi zlokalizowanie przyczyn strukturalnych, ponieważ w strukturach właśnie przebiegają zjawiska skutkujące kolektywną agresywnością, generującą konflikty zbrojne.

IFP przeanalizował pod tym kątem 366 (większych) konfliktów zbrojnych z lat 1740–1974. Przyczyny okazjonalne wyszczególnione zostały dla 46% badanych konfliktów; przyczyny koniunkturalne możliwe były do wskazania we wszystkich przypadkach, natomiast przyczyny strukturalne uchwycono w 93% przypadków, co świadczy niewątpliwie o ich doniosłości⁷. Ustaleniem francuskich badaczy jest też fakt, że w mikrokonfliktach⁸ istotną rolę odgrywają przyczyny ekonomiczne, lecz ich implikacje dla skutków gospodarczych są nieznaczące. Natomiast w większych konfliktach zbrojnych i wojnach czynnik ekonomiczny jest jedną z wielu przyczyn (często niedominującą), ale reperkusje ekonomiczne są znaczące.

Optyka polemologiczna determinuje poszukiwanie przyczyn konfliktów zbrojnych w wielu sferach życia społecznego – co jest uzasadnione, już bowiem wstępna analiza przyczyn wskazuje na ich interdyscyplinarny zakres. O ile uchwycenie przyczyn konfliktów zbrojnych może być trudne (choć oczywiście wyzwanie to polemologia podejmuje), to już ich efekty są o wiele bardziej identyfikowalne, choćby ilościowo (straty, zmiany terytorialne itp.). Polemologia z analizy skutków konfliktów zbrojnych proponuje wnioskowanie o ich funkcjach. Autor *Traktatu polemologicznego* wymienia pięć funkcji (ryc. 2). W wyniku analiz wspomnianych 366 konfliktów badacze z Francuskiego Instytutu Polemologii wskazali funkcję ludyczną w 39% przypadków (szczególnie widoczna w wojnach XVIII wieku), która to funkcja, począwszy od I wojny światowej, zanikła. Funkcje: ekonomiczna oraz wzmocnienia i konsolidacji władzy są wyraźnie uchwyte we wszystkich analizowanych przypadkach. Natomiast funkcja destrukcji demograficzno-ekonomicznej w skrajnej postaci była widoczna tylko w 4% przypadków⁹.

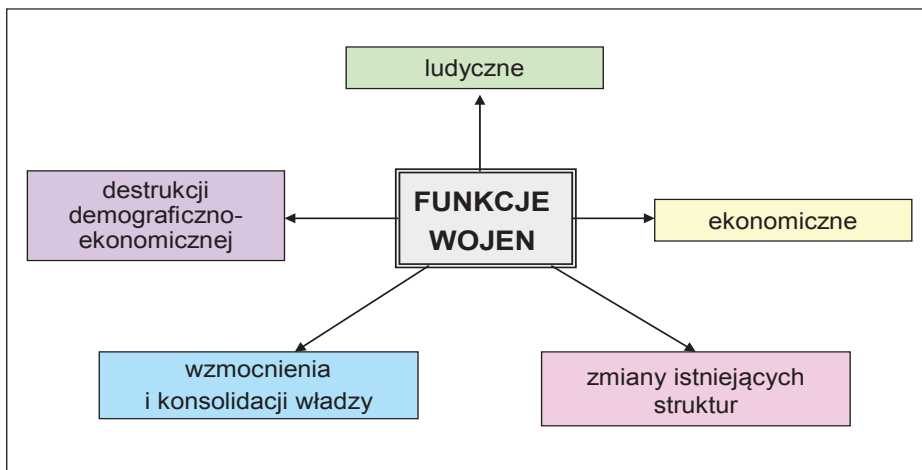
Polemologia obejmuje również obszar prognozowania wojen i konfliktów zbrojnych. Koncepcja G. Bouthoula zakładała przewidywanie tych zdarzeń poprzez analizę objawów i symptomów generowanych przez struktury i zjawiska koniunkturalne. Pojęcia *objawów* i *symptomów* nie są przez autora rozumiane jako tożsame. *Objawy* dotyczą czynników długookresowych, rozciągniętych w perspektywie czasu i przestrzeni (czynniki polityczne, periodyczne). Związane są one z rozumowaniem lub antycypacją trendów, w wyniku których daje się przewidzieć prawdopodobieństwo przyszłego zdarzenia. *Symptom* natomiast lokowany jest w obszarze czynników koniunkturalnych i stanowi manifestację zjawiska już istniejącego, zachodzącego i aktualnie doświadczalnego.

⁶ A. Gałganek, dz. cyt., s. 104.

⁷ Tamże.

⁸ Do mikrokonfliktów polemologowie zaliczali wówczas m.in. starcia graniczne i terroryzm.

⁹ A. Gałganek, dz. cyt., s. 105.

Ryc. 2. Funkcje wojen, według Gastona Bouthoula

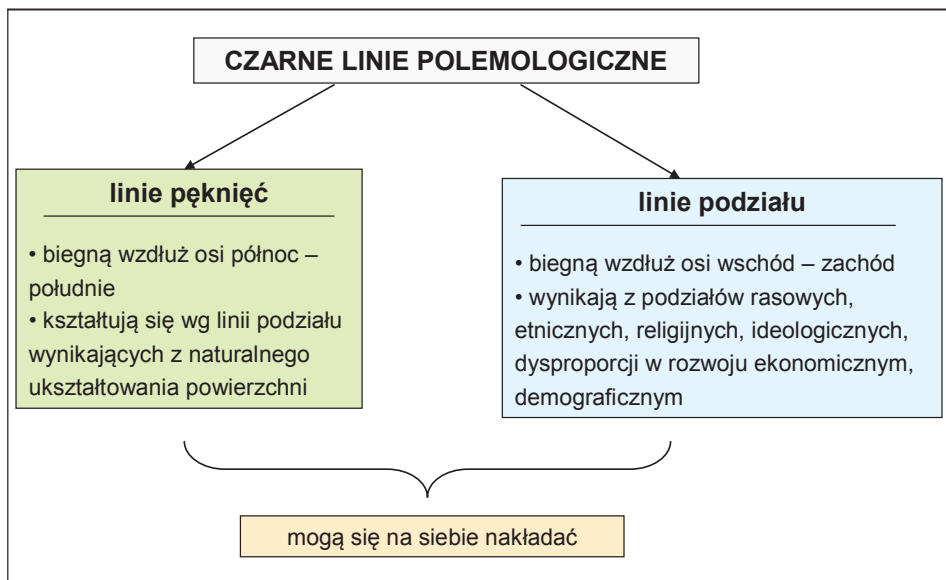
Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: T. Kęsoń, *Pojęcie konfliktu i wojny w literaturze. Podejście polemologiczne w badaniach konfliktów zbrojnych*, Warszawa 2008, s. 12, <http://www.osrodekbadania.waw.pl>. [21.11.2010]

W celu prospekcji polemologia wykorzystuje pięć *barometrów polemologicznych*: czynniki geograficzne i geopolityczne, czynniki długookresowe, czynniki koniunkturalne, barometry struktur narodowych oraz barometry krótkookresowe.

Czynniki geograficzne i geopolityczne mają charakter najbardziej ogólny i statyczny. Obejmują wszystkie elementy składające się na kontekst geograficzny – przestrzeń oraz czasowy – trwanie. Uwzględniając te wielkości w lokalizacji konfliktów zbrojnych, podobnie do linii frontów klimatycznych, sejsmologicznych itp., polemologowie wyznaczyli tzw. czarne linie polemologiczne (ryc. 3).

Ich położenie i długość determinowane są liczbą zdarzeń (wojen) w przestrzeni historycznej. Czarne linie są symptomem fluktuacji kolektywnej agresywności. Ponadto formujące się w trakcie konfliktów państwa dążą do objęcia swoimi granicami owych linii pęknięć. Zdaniem G. Bouthoula na kontynencie europejskim strefy skupiające konflikty obejmują: Kanał La Manche, Morze Północne, Morze Śródziemne, Morze Bałtyckie oraz rzeki: Ren, Dunaj, Elba i Dniepr. Terytoria w pobliżu wymienionych stref są miejscem wyboru walk¹⁰. Jednocześnie obok linii pęknięć polemologowie wyróżnili linie podziału. Te ostatnie sygnowane są przez podziały rasowe, etniczne, religijne czy ideologiczne, a także zróżnicowany poziom rozwoju ekonomicznego i przyrostu demograficznego. Linie dyferencjacji rasowej z reguły biegną ze wschodu na zachód, stąd potencjalne zderzenia będące ich skutkiem ogniskują się wzdłuż osi północ-południe. Efekty linii pęknięć, obejmujące naturalnie ukształtowane rejony geograficzne (linie równin i mórz), rozwijają się wzdłuż osi równoleżnikowej. Ponadto linie podziału i pęknięć mogą nakładać się na siebie, co dodatkowo utrudnia ocenę i predykcję sytuacji.

¹⁰ Tamże, s. 106.

Ryc. 3. Czarne linie polemologiczne według Gastona Bouthoula

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: A Gałgane, *Polemologia – badania nad wojną i pokojem*, „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 6, s. 106

Czynniki chroniczne długookresowe dotyczą przede wszystkim zjawiska periodyczności wojen. Zdaniem G. Bouthoula, wojna w większości przypadków stanowiła przypiecztowanie upadku znanych cywilizacji. To w jej wyniku ustanawiana jest dominacja na dłuższy lub krótszy czas określonego modelu społeczeństwa ze wszystkimi tego konsekwencjami. Czas trwania istotnych społecznie procesów, jak zauważa G. Bouthoul, jest charakterystyczny dla każdego typu społeczeństwa. Stąd wywodzi wniosek, że kiedy zmianie ulega periodyczność tychże procesów, zmienia się typ cywilizacji¹¹. Dlatego badania rytmów wojowniczości powinny być przeprowadzone dla każdego odrębnego typu kultury. Zmiany cywilizacyjne są bowiem sprzęgnięte ze zmianami warunków życia, poziomu rozwoju technicznego, charakteru instytucji społecznych itp. Teza powyższa nie jest bezpodstawna: specyfiką wojny w społecznościach pierwotnych był jej sezonowy charakter (następowała zazwyczaj po zebraniu plonów), a w okresie funkcjonowania państw – rytm wojny rozciągał się w perspektywie czasowej (i przestrzennej). Wraz z rozwojem cywilizacyjnym potencjał przemocy oraz intensywność wojen wzrastały, a spadała ich częstotliwość. Zarejestrowano jednak wyjątki – w pewnych okresach cykliczność wojen uległa przyspieszeniu. Akceleracja ta współbrzmiała z okresami wzmożonego, dynamicznego rozwoju. Jeśli konflikty zbrojne nastają po sobie w przyspieszonym

¹¹ Tamże, s. 103.

rytmie, można domniemywać – zdaniem G. Bouthoula – że skutki poprzednich nie doprowadziły do względnej homeostazy lub zadowalającej relaksacji¹².

Klasyczna polemologia, sygnowana nazwiskiem G. Bouthoula, nie jest odosobniona w spojrzeniu na cykliczność zmian cywilizacyjnych, skutkujących diametralnymi przeobrażeniami we wszystkich sferach aktywności człowieka. Taki punkt widzenia prezentują też nowsze teorie, np. koncepcja fal cywilizacyjnych czy świata podzielonego na troje¹³.

Czynniki koniunkturalne mają charakter holistyczny, podlegają częstym przekształceniom i są arytmiczne. Ich nieregularność wiąże się, zdaniem polemologów, z wydarzeniami politycznymi. Pakty, układy, alianse, koalicje, sojusze prowadzą do diametralnych przekształceń i (niejednokrotnie) do gwałtownej zmiany stabilności strukturalnej. Przekształcenia polityczne są często efektem nieoczekiwanych okoliczności, trudnych do przewidzenia, zmiennych sympatii i antypatii, powiązań lingwistycznych, etnicznych, religijnych, historycznych. Istotną rolę odgrywają tu również czynniki indywidualne, związane z osobami sprawującymi władzę.

Barometry struktur narodowych są wskaźnikami objawów i symptomów potencjalnych konfliktów zbrojnych, które wywodzone są z badań stanu (i dynamiki) poszczególnych struktur państwa. Analiza ta koncentruje się na statystycznych kryteriach rozwoju – stanie sektorów przemysłu, rolnictwa, usług oraz wskaźnikach demograficznych – krzywej demograficznej, różnic w kategorii wieku, płci. Przy czym polemologowie szczególną uwagę koncentrują na porównaniu piramidy wieku przed i po wojnach. W analogicznej perspektywie badana jest gospodarka i pozostałe sektory funkcjonowania państwa. G. Bouthoul zaproponował, ażeby, obok tradycyjnych, dołączyć jeszcze jeden sektor obejmujący aktywność polemologiczną, przez którą rozumiał przygotowania do prowadzenia wojny. Wyodrębnienie tego sektora nastęrczało badaczom pewnych trudności, związanych z faktem zachodzenia jego zakresu w obszary pozostałych. Ponadto sfera aktywności polemologicznej wykazuje dużą zmienność i wrażliwość na słabe nawet wahania w polityce i oceny ryzyka związanego z ewentualnym konfliktem. Niemniej jednak „fluktuacje sektora czwartego, jako barometru polemologicznego, pozwalają [...] ocenić «stopień» ryzyka wybuchu wojny i jej prawdopodobny rozmiar”¹⁴.

Barometry polemologiczne krótkookresowe – to okazjonalne przyczyny konfliktu zlokalizowane w sferze motywacyjnej jednostek i zbiorowości. Aktywność struktur agresywności kolektywnej jest implikacją wielorakich procesów psychologicznych i socjologicznych. Ich zaistnienie oraz właściwe natężenie są warunkiem inicjacji społecznej agresywności.

¹² Tamże, s. 104.

¹³ A. Toffler, *Trzecia fala*, PIW, Warszawa 1997, s. 48–53; B. Balcerowicz, *Teorie, koncepcje wojny (i pokoju) po zimnej wojnie*, [w:] *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, WUW, Warszawa 2005, s. 472–474.

¹⁴ A. Gałganek, dz. cyt., s. 108.

W aspekcie przyczyn okazjonalnych, polemologia lokuje zmiany wojowniczości (agresywności). Fluktuacje wojowniczości, początkowo rozproszone i słabo identyfikowalne, na skutek różnych procesów społecznych (oddziaływania mediów, dyskursu społecznego, propagandy, kluczowych społecznie wydarzeń i in.) stają się następnie uświadomione i zrationalizowane, przemieszczając do sfery artykułowanych motywacji. W ten sposób rozproszona agresywność przekształca się w czynną wrogość.

Do innych proponowanych typów krótkoterminowych barometrów polemologicznych należą badania semantyczne dotyczące skali agresywności kolektywnej wyrażanej w statystycznej częstotliwości używania określonych słów w artykułach prasowych, dyskusjach, komentarzach, traktujących o przeszłych i aktualnych napięciach na arenie międzynarodowej. Propozycja ta jest zbieżna ze współcześnie prowadzonymi badaniami, opisującymi fenomen wpływu mediów na decyzje polityczne. Metodologia tych pomiarów oparta jest na modelu interakcji polityka – media, autorstwa Piersa Robinsona¹⁵.

Szczegółowe badania w zakresie lokalizacji wojen i konfliktów zbrojnych w okresie od roku 1740 do 1983 pozwoliły na sformułowanie koncepcji **światowych frontów agresywności**. Fronty te ulegały przesunięciom w zależności od zmian ośrodków decyzyjnych światowej polityki. Długoletnie badania pozwoliły wyodrębnić dwie rozciągnięte w czasie fazy, dla których charakterystyczne były zmiany strukturalne w przestrzeni geopolitycznej: pierwsza faza (obejmująca lata 1740–1945) zdominowana przez prymat Europy i jej kolonialną ekspansję, druga (po 1945 roku) powiązana z wyłonieniem się trzeciego świata.

Efektom przeprowadzonej przez polemologów analizy wojen (międzynarodowych, domowych, mikrokonfliktów międzypaństwowych i wewnętrznych) z lat 1945–1974 było wytypowanie dziewięciu frontów agresywności światowej:

- F₁ – front północnoafrykański: między Czarną Afryką Centralną i „białą” wyznaczającą islam;
- F₂ – front południowoafrykański: między Czarną Afryką Centralną i „białą” Afryką Południową;
- F₃ – front północnoamerykański: oddzielający „białą” Amerykę Północną od Ameryki Środkowej;
- F₄ – front południowoamerykański: przebiegający w złożony sposób przez Amerykę Południową;
- F₅ – front chiński: otaczający Chiny;
- F₆ – front wschodnioazjatycki: od Australii do Japonii, biegnący przez archipelagi i półwyspy Azji południowo-wschodniej;
- F₇ – front afroazjatycki: między arabskim światem islamskim a innymi narodami białymi, od Gibraltaru do Indii;
- F₈ – front wschodnioeuropejski: między światem socjalistycznym a światem kapitalistycznym;
- F₉ – front północnoirlandzki: obejmujący Irlandię Północną¹⁶.

¹⁵ P. Robinson, *The policy – media interaction model: measuring media power during humanitarian crisis*, „Journal of Peace Research” 2000, vol. 37, no 5, s. 613–633.

¹⁶ T. Kęsoń, dz. cyt., s. 13.

Po roku 1945 według IFP do najbardziej niespokojnych obszarów zaliczono fronty afroazjatycki (F7) i wschodnioazjatycki (F6). W latach 1945–1974 odnotowano tam odpowiednio 26% oraz 12 % konfliktów. Ponadto oprócz wymienionych powyżej głównych frontów agresywności, w wielu państwach obecne są fronty drugorzędne, zazwyczaj o charakterze wewnętrznym (np. fronty konfliktów etnicznych czy religijnych), które wzajemnie się wzmacniają. Charakterystyczną cechą frontów agresywności jest ich ciągła ewolucja i przechodzenie od stanów aktywizujących się, poprzez aktywne, aż do zawieszenia aktywności.

Proces ogniskowania się konfliktów opiera się na teorii Ren Carrre, który jest zdania, że „światowa przemoc polityczna nie rozkłada się przypadkowo na powierzchni globu, ale ma tendencję do ogniskowania się na pewnej liczbie «frontów agresywności» i w ich otoczeniu. Stanowi to dowód podwójnego dziedzictwa: geografii i historii”¹⁷.

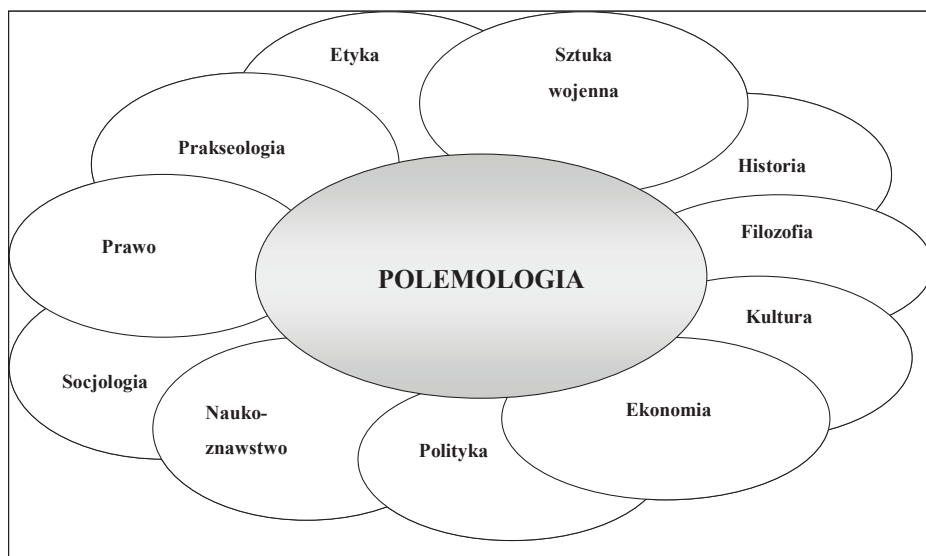
Bouthoulowska koncepcja polemologiczna może budzić (i budzi) dziś kontrowersje¹⁸. Wynika to z faktu rozwoju wiedzy, a także możliwości odwołania się do innych perspektyw teoretycznych podejmujących zagadnienia przyczynowości wojen. Trzeba jednak mieć na uwadze, że francuskie spojrzenie na etiologię konfliktów zbrojnych jest propozycją jedną z wielu wśród schematów teoretycznych. Z całą pewnością IFP przeprowadziło niezwykle ważną pracę związaną z analizą konfliktów w dużej przestrzeni historycznej, gromadząc bogaty materiał statystyczny. Ujęcie to pokazuje jednoznacznie, że określenie źródeł zjawisk kompleksowych, jakim są konflikty zbrojne, nie jest proste, tym bardziej że przyczynowość w tym wypadku nie może być ujęta w schemacie linearnym przyczyna–skutek. Interdyscyplinarność polemologii tworzy jednak warunki na zgrupowanie czynników determinujących wojnę, we względnie uporządkowaną metrykę przyczyn. Janusz Świniarski mówi o „supradyscyplinarności” polemologii, widząc konieczność partycypacji w jej tworzeniu badaczy wielu specjalności – „od nauk przyrodniczych poczynając, przez nauki techniczne, społeczne, humanistyczne, a na wojskowych kończąc”¹⁹ (ryc. 4).

Uporządkowanemu spojrzeniu na przedmiot badań (w koncepcji G. Bouthoula) sprzyja z pewnością zamysł trójwarstwowego grupowania przyczyn (strukturalne, koniunkturalne, okazjonalne), umożliwiający nadanie im właściwej rangi i interpretacji. Jest to tym ważniejsze, że polemologia jako swój cel artykułuje zamiar eliminacji konfliktów zbrojnych na bazie ich gruntownego poznania – rozpoznania prawidłowości rządzących ich periodycznością, w ścisłym związku z historycznymi typami cywilizacji i społeczeństw – i na podstawie znajomości tych prawidłowości zbudowania swoistej prakseologii pokoju.

¹⁷ A. Gałganek, dz. cyt., s. 111.

¹⁸ J. Borgosz, *Polemologia – „przewrót kopernikański” w pojmowaniu wojny i pokoju*, „Studia Filozoficzne” 1983, nr 11–12, s. 119; U. Jarecka, *Socjologiczne aspekty polemologii, czyli co polemologia zawdzięcza socjologii?*, [w:] *Metodologiczna tożsamość...*, s. 57.

¹⁹ J. Świniarski, *Myśl filozoficzna w polemologii*, [w:] *Metodologiczna tożsamość...*, s. 66.

Ryc. 4. Współzależność dziedzin badań polemologii

Źródło: A. Czupryński, *Polemologia jako kierunek studiów*, „Kwartalnik Bellona” 2010, nr 2, s. 111

Należy zaznaczyć, że zgodnie z zamysłem G. Bouthoula, polemologia objęła uzasadnioną w rzeczywistości społecznej triadę: konflikt–wojna–pokój. Badania *stricto* polemologiczne, które najpierw podjął G. Bouthoul, a których złoty okres przypadł na lata 50. ubiegłego wieku, siłą rzeczy wskazały nowy obszar badawczy, nazwany irenologią lub badaniami nad pokojem (ang. *peace research*). Odmiennosc między *peace research* a polemologią polega na tym, że ta ostatnia zmierza do poznania źródeł wojny, ich eliminacji i przez to budowy pokoju, natomiast punktem wyjścia dla irenologii jest wypracowanie i wskazanie warunków pokoju do eliminacji determinant wojny.

Różnica powyższa zrodziła ostrą wzajemną krytykę, szczególnie w obszarze metodologii identyfikowania (rozpoznawania) wojny i pokoju oraz prakseologii budowania pokoju. Cel, jakim jest budowanie pokoju, jest wspólny, jednak miałyby on być osiągnięty różnymi drogami. Rozdźwięk ten doskonale artykułuje J. Świniarski: „istota pierwszej drogi [polemologii] daje się sprowadzić do **dekonstrukcji** wojen, wojny wydanej wojnie i jej źródłom, druga zaś [*peace research*] do **konstrukcji** pokoju, sprzyjania temu, co nie jest wojną i jej zaprzecza”²⁰.

²⁰ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa-Pruszków 1997, s. 151.

Bibliografia

- Balcerowicz B., *Teorie, koncepcje wojny (i pokoju) po zimnej wojnie*, [w:] *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, WUW, Warszawa 2005
- Borgosz J., *Polemologia – „przewrót kopernikański” w pojmowaniu wojny i pokoju*, „Studia Filozoficzne” 1983, nr 11–12
- Borkowski R. (red.), *Konflikty współczesnego świata*, Kraków 2001
- Czupryński A., *Polemologia jako kierunek studiów*, „Kwartalnik Bellona” 2010, nr 2
- Gałganek A., *Polemologia – badania nad wojną i pokojem*, „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 6
- Jarecka U., *Socjologiczne aspekty polemologii, czyli co polemologia zawdzięcza socjologii?*, [w:] *Metodologiczna tożsamość polemologii*, red. M. Huzarski, B. Szulc, AON, Warszawa 2010
- Kęsoń T., *Pojęcie konfliktu i wojny w literaturze. Podejście polemologiczne w badaniach konfliktów zbrojnych*, Warszawa 2008
- Maistre J., *Wybór pism*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1968
- Polak A., *Historyczne wyznaczniki polemologii*, [w:] *Metodologiczna tożsamość polemologii*, red. M. Huzarski, B. Szulc, AON, Warszawa 2010
- Polak A., Paździorek P., *Wojna, konflikt, kryzys*, AON, Warszawa 2011
- Robinson P., *The policy – media interaction model: measuring media power during humanitarian crisis*, „Journal of Peace Research” 2000, vol. 37, no 5.
- Świniarski J., *Myśl filozoficzna w polemologii*, [w:] *Metodologiczna tożsamość polemologii*, red. M. Huzarski, B. Szulc, AON, Warszawa 2010
- Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa–Pruszków 1997
- Toffler A., *Trzecia fala*, PIW, Warszawa 1997

Armed conflict – polemologic approach

Abstract

A terrifying outcome of two world wars was an impulse to reflect on the phenomenon of war. This negative phenomenon became an area of scientific inquiries penetrated by researchers from different fields of expertise. One of the more interesting and interdisciplinary approaches to the problem of wars and armed conflicts is the polemologic one. The paraphrase of the famous thesis by Flavius Vegetius: *if you want peace, get to know war*. The article is a presentation of the theoretical perspective of the polemologic approach to the study of wars and armed conflicts by Gaston Bouthoul.

Słowa kluczowe: konflikt zbrojny, polemologia, wojowniczość

Key words: armed conflict, polemology, warriorhood

Anna Antczak

dr nauk wojskowych, nauczyciel w IV Liceum Ogólnokształcącym w Chełmie